

Národopisná společnost, Náprskovo muzeum, Betlémské nám. 1,
110 00 PRAHA 1

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Velký dotazník č. 27

Úloha obecní samosprávy v životě vesnice v minulosti.

Konec vrchnostenských úředů. Obecní samospráva.

Do r. 1850 vykonávaly politickou správu země vrchnostenské úřady. Sídly v centru panství. Sobíňov patřil od 15. století k panství polensko-přibyslavskému, jehož úřady byly od r. 1810 přenešeny do Přibyslavě. Vrchnost v každé obci ustanovila rychtáře. Posledním rychtářem v Sobíňově byl Václav Janáček z čp. 6 / hospoda/. V roce 1848 ihned po zprávě, že se císař rozhodl pro konstituční vládu /15. března/, byla v Sobíňově utvořena po vzoru pražském Národní garda. Vůdcem byl Počický /též psáno Podšický/ z Hliny, /osada Sobíňova/, obecně známý Koča. Jemu prvnímu udělal kovář v Nové Vsi /osada Sobíňova/ Šavli a on chodil po obci a s tasenou Šavlí vybízel k vstupu do gardy. Gardisté horlivě cvičili, a když v Praze vybuchly svatodušní bouře, vypravili se nejstetečnější z nich hájit "metičku Prahu". Vezl prý je rolník Švarc ze Sobíňova na fasuňkovém voze. Prvního dne dojeli k Slatiňanům. Utábořili se pod širým nebem hned vedle obory. Celou noc prý je pokoušel divoký kanec, který se na ně plotem dobýval. Ráno se vydali na delší pouť, vědě je však vitali zprávami, že povstání bylo Windischgrätzem potlačeno, proto se vrátili. Ještě dluho potom, když garda byla už rozpuštěna, ptávaly prý se zlé jazyky gardistů, jak to bylo s tím divokým kancem. To co jsem uvedl, vyprávoval mi můj děd, narozený r. 1857, jak to slyšel od otce. Školní kronika si jen stěžuje, že "v r. 1848-49 učitelstvo a duchovenstvo skrz nepořádné odvádění dávek mnoho trpěti muselo". Jinak ani školní, ani farní kronika o událostech v obci r. 1848 neuvedá žádných zpráv.

Sem snad spadá také zpráva, že vrchnost povolala osm hulánů, aby se usídlili v Sopotech, a na koních projížděli kolem rybníků a pomáhali porybným hlídat ryby.

Dne 15. ledna 1850 byl zřízen podkrajský úřad v Chotěboři, později to okresní hejtmanství. Sobíňov byl přidělen k okresu chotěbořskému a všechny vztahy k Přibyslaví brzy ochabaly. Téhož roku 27. května byl v Chotěboři zřízen okresní soud a 19. srpna se konaly první volby do obecního zastupitelstva. Byl zvolen obecní předsazený, 2 radní a 4 výboři. Představeným byl zvolen Jan Starý ze Sobíňova č. 3.

Vrchnostenské úřady byly zrušeny, ale petronát nad školou vrchnosti zůstal, místní školní rady byly zřízeny později. Vznikaly z toho spory, jak patrno ze záznamu ve školní kronice. Poznamenává např., že r. 1852 nechtěl obecní představený dát vybílit světnice ve škole. Dále školní kronika poznamenává, že "v obci ustavičně nepořádky se vzmáhaly, tedy místo Jane Starého ze Sobíňova Jos. Hochmen ze Sopot za představeného ustanoven". Když ten r. 1853 zemřel, byl zvolen představeným bývalý rychtář Václav Janáček ze Sobíňova. Václav Janáček byl potom zvolen starostou 25.1.1861 a 20.8.1864.

Jedním z prvních úkolů tzv. podkrajských úřadů byl výkup půdy a roboty. Podle feudální soustavy byla půda poddaných od vrchnosti jen jeksi propůjčena. Když byla robotu zrušena, obdržely vrchnosti v Čechách od poddaných 55 miliónů zlatých za půdu a 15 miliónů za robotu. Zvolánek prý zaplatil tehdy 90 zl., kolik zaplatili ostatní, nepodařilo se mi přesně zjistit. Ze pole "Na pasekách" nad Zvolánovem nechtěl prý nikdo zaplatit, proto zůstala v majetku panství. /Až do pozem. reformy za první republiky./.

Po Václavu Janáčkovi převzal funkci obecního starosty Karel Zvolánek z Nové Vsi č.9 a zastával ji do 28.8.1873. Ze starostenství K. Zvolánka stavěna železnice, první vlek projel Sobíňovem 10.5.1871. 28. 8.1873 byl zvolen starostou Hynek Peřina ze Sopot č. 14. Ve schůzi 10. list. 1873 vyslovilo nové zastupitelstvo na návrh virilisty, zástupce velkostatku Julia Schokhera, K. Zvolánkovi poděkování a pochvalu. Podle jméni a zařízení, které K. Zvolánek svému nástupci předával, můžeme soudit, že hlavní, a to pevné základy k obecnímu hospodářství byly položeny, v neposlední řadě zásluhou Zvolánkova. Obec tehdy vlastnila hasicí nářadí, dvě státní oblikace na 450 a 10 zl. stříbra a mimo kapitál 1230 zl. víd.č., jež byly uloženy v záložně v Chotěboři. Spěřitelní knížku měl v úschově Bernard Hartmen ze Sopot.

Obecní půda kolem Sobíňova, která dříve sloužila za pastviny, byla již zčásti rozdělena na díly a pronajata přistěhovalému obyvatelstvu. Obec tak získala stálý příjem.

Hynek Peřina byl starostou do r. 1876, / zajevo starostenství kupena panská hospoda na školu r. 1875/, kdy byl zvolen František Dymáček ze Zvoláne. F. Dymáček užil obecního jméni r. 1876 na zakoupení usedlosti č. 10 v Sobíňově, pole od ní pronajal/ pole hned za vsí od silnice vzhůru a "Na křížích"/ a tak získal před obec příjem. Stevení pak bylo prodáno Jos. Starému. Jako starosta měl Dymáček mnoho práce s vyměháním dluhů u různých občanů za dříví z obecního lesa. Některé dluhy byly již nedobytné a bývalí starostové Hynek Peřina a Karel Zvolánek byli voláni k odpovědnosti. Obecní zastupitelstvo předalo vše seudu.

Zbytek pastvin dal ještě Dymáček rozměřit a pronajal je. Pro obec opatřil novou stříkačku, dostal ji darem od banky Slavie, obec zaplatila jen dopravu. Stříkačka byla uložena nejprve v Sobíňově v č. 6, pak v obecním domku v Nové Vsi. V souvislosti s tím vznikl v obci hasičský spolek a z jeho iniciativy postavila obec r. hasičské skladistiště na místě, kde nyní stojí/ a r. 1907 před ním mostní váhu/.

R. 1882 byl zvolen starostou syn Frentiška Dymáčka, rovněž Frentišek, v čele obce stál do r. 1886. Obecní hospodářství převzal si ce v dobrém stavu, avšak nové úkoly, před které byl postaven, způsobily mu mnoho nesnází. Byly to hlavně spory s velkostatkem, který se snažil vyhnout platebním povinnostem v obci. Česté povodně kolem roku 1880/na Doubravě/, poškodily most u Nové Vsi tak, že bylo třeba důkladné opravy. Velkostatek, jemuž náleželo most udržovat, činil průtahy se stavbou, a tak se jezdilo dlouho přes provizorní most, vedle hráze, zdobovaný. Obecní zastupitelstvo podele sice žádost okresnímu výboru, aby vybudoval okresní silnici, která by vedla z Nové Vsi přes les Kominík a spojevala tak obě státní silnice, německobrodskou a chotěbořskou, leč bez výsledku. /Povodně z r. 1880 poškodily do té míry hráze rybníků Hamerského a Bíleckého, že když přišla 20. června 1883 nová povodeň, hráze obou rybníků se protrhly. Oba rybníky nebyly obnoveny a tak zanikl poslední z rybníků na katastru Sobíňova/.

Další nepříjemnost způsobila starostovi Fr. Dymáčkovi stavba hřbitova. Dymáček stál na stanovisku, že obec je povinna stavět jen hřbitov všeobecný, nikoliv církevní- katolický. Evangelici tetíž měli od r. 1851 svůj vlastní hřbitov na kopci. Dymáček chtěl postavit všeobecný hřbitov na kopci vedle hřbitova evangelického a oba spojit pod obecní správu, jak k tomu došlo až po druhé sv. válce, když už byl třicet let mrtev. Obecní hřbitov byl postaven jinde a pohřbívalo se na něm od r. 1900 až do r. 1948. Zvolánek znechucen spory o stavbu hřbitova odešel ze svého úředu, ale zůstal v OZ. Uplatnila se tu patrně jakási řevníkost obyvatel pod kopcem a na kopci. Než ani po postavení zdí hřbitov nebyla záležitost v celku ukončena. Když roku 1906 skládal starosta Josef Janáček účty ze léta 1903 - 1905, nepočal do nich záležitosti hřbitovní. Obce Bílek a Bezděkov /za Malochýn/ zůstaly dlužny, ale ani stavitele nedostal své peníze./Za starostenství Jos. Janáčka zřízena v Sobíňově železniční zastávka 1896 a poštovní úřad 1906./ Účty byly na odstoupivším starostovi vymáhány a záležitost se stavbou hřbitova se tálala ještě za působení starostů Josefa Teubra a Antonína Slanaře.

Reku 1906 byl zvolen v polovici února starostou Jan Starý z č. 8 v Sobíňově, ale již po týdnu se úřadu vzdal a obecní zastupitelstvo jeho resignaci přijelo. Starostou byl po něm zvolen Josef Tauber, obchodník ze Sopot. Členem OZ byl od r. 1892. Za jeho úřadování začal v Sobíňově podél silnice, ale i v Nové Vsi a v Sopotech číly stavební ruch, který trval až do první světové války. Josefa Taubra stihl 21. února 1910 záхват mrtvice. Zbytek období po jeho smrti úřadoval Karel Jeníček jako první radní. Téhož roku byl zvolen starostou v novém zastupitelstvu Ant. Slanař, textilní podnikatel/faktor/ z Nové Vsi. V píseřských precích mu vypomáhal jeho syn Jindřich. Do jeho úřadování spadá přestavba školní budovy v Sopotech. Školní budova, bývaly to dům poutníků postavený správou panství v letech 1749-52, již od počátku nevyhovovala po stránce hygienické pro svou vlhkost/ t. od r. 1817, kdy v ní byla škola umístěna, třebaže současně v ní byla hospoda, a od r. 1876, kdy ji obec pro školu od panství koupila/. Okresní rada školní ne to poukazovala a vyzývala k novostavbě školní budovy. Plány byly již dvakrát vypracovány. Antonín Slanař však místo novostavby provedl nákladnou opravu staré budovy. Přestavba byla rozpočtena stevitem Stejskalem na 8000 K, rozpočet byl však trojnásobně překročen a zaplaceno bylo 27000 korun. S přestavbou se jevila už tehdy nespokojenost. Dne 27. února 1913 vzdával se Ant. Slanař starostenství. V dopise OZ z téhož dne, který přednesl první radní Karel Jeníček píše, že je denucen vzdát se úřadu, poněvadž jeho synovi sbírá se palec a nemůže psát, on sám bez jeho pomoci nemůže úřad starosty vykonávat. Obecní zastupitelstvo tento důvod neuznalo a tak A. Slanař byl starostou až do srpna téhož roku, kdy se přestěhoval do Chotěboře, kde si dal vystavět od stavitele Stejskala vilku a menší provozovnu. Třebaže přestavba školy byla nákladná a důkladná, vlhkost ze zdi se nepodařilo odstranit, neboť místo v úžlabině pod kopcem poblíž řeky je vlhké a zdi z r. 1749 nejsou ovšem izolovány proti vlhku, jak se to dělá nyní.

Dne 8. srpna 1913 byl zvolen 9 hlasů starostou Fr. Dymáček ze Zvolánova, který zastával tento úřad již v letech 1882-1889. Netušil tehdy, jaké úkoly mu přinese tato volba, byl nucen převést ve svém stáří obec přes celou dobu první světové války. Zůstal starostou až do r. 1918, kdy od něho převzalo správu obce již obecní zastupitelstvo zvolené podle republikánských zákonů.

Obecním sluhou/servusem/ byl ještě za doby vrchnostenských úřadů jskýsi Vepřevský z Nové Vsi. Cesty do Přibyslavě prý konal v dřevácích. Po roce 1866 obdržel tuto službu jeden z nevrátilivších se vojínů Václav Ležák z č. 1 v Nové Vsi.

R. 1880 usneslo se obecní zastupitelstvo, že nemá být polní hlídač, nýbrž že si mají občané pole hlídat sami. Na návrh Tobiáše Starého

bylo zakázáno pást dobytek na cestách a mezích- ale pášlo se dále. Téhož roku bylo usneseno trestat polní pych a zvolena k tomu účelu zvláštní komise. Místo ponocného bylo zavedeno roku 1885 na návrh B. Hartmanna ponocování. Ponocovali vždy 2 občané z čísel po sobě jdoucích. Později, když se někteří snažili z ponocování vymknout byli výběři pověřeni kontrolou. Další signál trubkou a ponocní byli povinni odpovědět pištalkou. Obecní policajt V. Ležák byl současně i listonešem. Mimo plat dostával od obce i příspěvek na oděv. Na plášť dostal např. r. 1892 7,63 zl. Byl to za mé paměti staršec s bílým plavoušem, vážného, patriarchálního vzhledu. Veškerá sdělení od úřadů oznamoval občanům tzv. bubnováním.

Dne 29. června 1910 požádal do pensie, obecní zastupitelstvo jeho žádost přijalo a vyměřilo mu 150 korun ročního pensie. Místo strážníka bylo vypsáno a obdržel je Karel Jeska z Nové Vsi, 21. srpna 1910 byl ustanoven zatímně s platem 300 korun ročně, 14. dubna 1914 definitivně. Když však musel nerukovat zastupoval ho pensionovaný Václav Ležák až do své smrti 1917. Karel Jeska se šťastně navrátil a sloužil ještě za první republiky a i přes celou druhou válku.

oooooooooooooooooooooooooooo

Poznámky:

Pojednání Konec vrchnostenských úřadů, Obecní samospráva, ze strojopisu Z dějin obce Sobíňov, od dr. Gustava Jenáčka /v r. 1927 obecní kronikář/, vybral pro Národního společnosti v Praze, v únoru 1993 -

Karel Janáček, 582 62 Sobíňov č. 31,
okres Havlíčkův Brod.

oooooooooooooooooooo

Dodatek k dotazníku č. 27 - Národnopisná společnost Praha
 Zpracoval Karel Jendřík, 352 62 Sebiňov č. 31, okres Havlíčkův Brod
 Únor L.P. 1993.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Obec Sebiňov v minulosti měla svoje pozemky a s nimi podle rozhodnutí obecního zastupitelstva hospodařila.

V roce 1991 převzala zase část pozemků pro asi 20 zájemců od státního stetku Chotěboř a pronajala je.

Za první republiky se obecní pozemky pronajímal v několika výnětkách 1 - 2 mýty lidem, většinou lidem chudším, kteří mnohdy neměli ani svůj potek k obděláni dílku.

Např. u nás v rodině bývala jedna kráva a k práci na poli jsme si vzájemně vypořáhali půjčováním krávy se strýčkem Aloisem Jendříkem. Jak my, tak i on poscočí spráženého potahu jeme pechování i naše polička vždy dobré obděláli a dředu s nich sklidili. Samozřejmě i seno, očetu a luk avesli. Jaký byl poplatek za pecht nevím, ale velký jistě nebyl, a polička obecní, specitovaná jsme měli na stejném místě po celá léta.

Obecní pastviny ze našeho mládí / jsem rozený 1928/ nebyly. Všechna pole i louky byly pečlivě obhospodařovány v celém katastru. Jenom na pečsík na řádně již posečených a sklizených loukách se dovolovaly pást husy a kozy. Nikdo, ešte ne vyjinky, pasení nebránil.

Na čtyřech návazích v obci a kolem cest též nikdo nebránil pohyb drábeže. Slepice, hus, kačen byly po vesni plno. Ještě do roku 1991, kdy o Z. dalo vyhlášku o zakazu pohybu drábeže na veřejných místech se batolily slípky. Zákaz byl vydán a dodržuje se, hlavně k vůli parkové úpravy v obci, neboť slepice všechna dokáží rozkrabat, pak pro bezpečnost jízdy lidí ne kolech a suty.

Ce se týče placení nájmu pozemků dřívě i dnes jistě nebyly problémy s neplatiči, neboť hled po lidé byl veliký, zvláště v našem kraji, kde bylo málo průmyslu.

Jak probíhalo "dražba" je uvedeno v mém příspěvku z r. 1963. Je uveden v seznamu Věstníku Národnopisné společnosti v Praze, č. 2-4, rok 1964: Výpis z protokolu o užívání pozemků.

Hodně otázek dotazníku č. 27 je zadáváno v pojednání doktora Gustava Jendříka. Přesto uvádím další podrobnosti.

Mimo policijské měl Sebiňov i obecního hrabáře a jeden čas i cestáře, v době asi 1955 - 65 za předsedy MNV Aloise Starého. Byl jím jeho bratr, kterého bylo denně vidět při práci na opravách cesty. Jak byli ti zaměstnanci honorováni, stálí, či přiležitostní, by mělo být v archivních dokladech obce, pokud se zachovaly.

Na některé otázky v dotazníku č. 27 je těžké odpovědět, neboť pamětníci již nejsou s udávat nejednoznačné odpovědi se pro historii nehodí.

oooo

Chudina

V obecním domku, v bývalé pezderně ze mého mládí přebývali ti nejchudší, ale neschúřet nejubožejší, neboť např. takový Ronza Karasů Žebrák, byl jinak zdrevý, ale práce štítil a raději chodil po vsi a řebral. Žebráka Ondráčka - Lukáška mohu politovat, ten ztratil ze války nohu, ale byli takoví podobní Karasovi, kteří pobývali v pezderně a třeba byli poslední do obce Šupen. Měli domovské právo a tak se obec musela o ně starat.

Po "trídě" ze mé paměti nechodzi nikdo. Aspoň se tomu, když některý Žebrák dostal kus chleba, buchtu, či trochu polévky, tak nerifikalo. Ronza Karasů, ten si rád poroučel a tak někdy dostal vyhubováno. Pamatuji na jeho prostý pohřeb, ale rakvě mu obec přeče dala a za obecní peníze pochytala. Pravdina /jinak jsme ji neznali,/ ta přicházela ze sousední vesnice. Ta byla k politování: Když na ni výrostci zahudčeli, tak se jim odkryvala. Vice Žebráků se objevilo ve vasi a pouťích. Seděli a řebrali u kostela a často pak byli vidět popíjet v hospodě.

Jinak bylo několik lidí, kteří se žadili mezi chudé, ale hodně svou vinou. Byli povolní k práci a hledat práci teprve tehdy, když už opravdu neměli ani na polévku.

V době nezaměstnanosti to bylo horší. Lidé užice dostávali malý příspěvek, ale ten byl nedostačující a tak se živili všechny i krádeží, jako Kavajza /prvým jménem Starý/. Ten měl tu smůlu, že byl nechluchlý a při krádení husy, či zlepice dálal rámua a tím se prozradil a byl často chycen a řešil do basy. Za války, když musel nestoupit do zaměstnání, pro nedocházení do práce, byl zatčen a jako nesprávný provinilec, odvžen do koncentráku, odkud se nevrátil.

Můj tatínek, když neměl "cílo" k etiketkovině, a nás bylo u dvouma bebičkama deset, vždy si nějakou práci našel a hled jsme nikdy neměli a ještě si postavil, i když na dluh, prostý domek. Později se naše situace zlepšila, když domek vymnul s bratrem za rodové stavení a několika mírami plnosti.

V obci velkostatek nebyl, jenom několik rolníků s výměrou kolem 50 ha.

Stevěly se však v okolí továrníčky - tkalcovny a v Chotěboři pan Eckhardt sbudoval strojnické dílny, které stále rozširoval, až z nich byla veliká továrna. Lidé našli zaměstnání a počalo se jim lépe žít.

Jak se dívali lidé na svobodné metky

Z mordlání stránky se lidé dívali na svobodné metky svrchu, ale pamatuji rodiny, že páry žily několik let spolu, než se vzaly a měly třeba již dvě i více dětí. Konec 19. století vyzýval sopotský kněz P. Hevlík tuková divoká manželství, aby se daly oddat, že jim sňatek - oddevky vykoná zdarma. Snad ty páry nedaly penize na svatbu.

Zachovalo se vyprávění, že když v letech 1869 - 71, ^{stevěha} přes naší vesnice řečenice Německý Brod - Pardubice, že vše jek deset dětí se narodilo dělnicím, které pracovaly na stavbě a příčinou prý toho byli hezčí a temperamentní a s dostatkem peněz, Teliáni. Doma jsem nikdy neslyšel, že by rodiče, praktičtí věřící katolíci, některou postiženou odsuzovali a ani u příbuzných se o těchto záležitostech nemluvilo. Snad jenom jako odstrašující příklad, hověžila maminka o dítěti, které měl jeden otec a dcera. Vyavětlovala, že to byli lidé negramotní a hleupí. Post se ale odsuzoval případ, asi v roce 1937, když tři mladíci zneužili slobomyslnost jedné dívčí a uvedli ji do jiného stavu. Naštěstí pro ně, dítě po porodu zemřelo. Měli z toho velikou estuďu.

oooo

Předstupujeme k tomu s myšlenkou o výklopu

Úvodem:

Nesudme předky, nesudme ani dnes,
že dívka, nebo dneska, ten a ten člověk kles.
Nesudme jejich činy, nemáme na to právo,
vždy my klezeme taky, až někdy není zdrávo.

Lehké odsoudit činy, poklesky našich bratrů,
neboť na čhyby druhých, lehčejí se nám patří.
Však správně sebe vidět s omylem chybných kroků,
na to přijdeme mochdy, až ze několik roků.

Těžké je sobě přiznat, že zlčí jsme konsili dílo,
že marná naše žinnost, že marné všechno bylo.
Buďtež nám vzorem vždycky, jen spravedlivé činy
předků i našich přátel, by neměli jsme vinu!

K. Jansáček, r. 1986.

oooooooooo